

ВАСИЛИЙ ЛЕБЕДЕВ

ХИГИ ОГАЛНИ

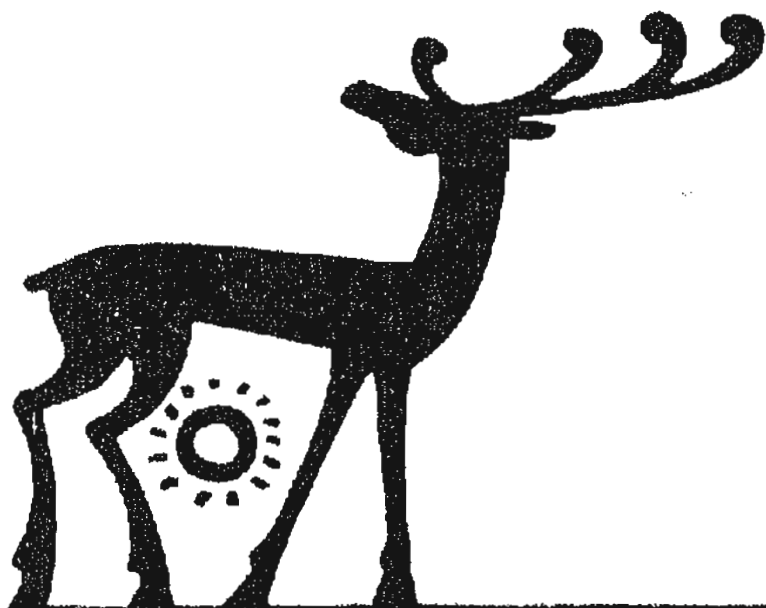
Нёка

төрэнэн

книга

издательстван

ЯКУТСКАЙ 1966

1

НЭЛКЭ ОРАН ХУМАЛАН

Инэни оалран
Нэлкэрэп хабдадук
Хякита хилгэлрэн
Нямсидук эдэндук.
Хякитатан тангундин
Чивкачачакар икэнрэ.
Эгден мэгдын хээлэн
Тугэмэт хонгачар хуклэддэ,
Тэлдун кинган кунтэкли
Хускананнавур толкатта.

Буг упэ хэлбуттэн,
Нёлтэнкэ экэйнэ
Исуддыв бэлирэн.

* * *

Кабата итилкан
Эгден нюлка
Нянинтаки өгэски
Карав төгсэв аслариди
Өмэн төрду илаттан.
Хэрдэлин,
Дёр кадар элгэлин
Эени окатла
Урэкчэн хирригчин
Оняги өнкэттэн.
Эйду дёлу нёдунран,
Нэгиникэн төрэлрэн:
«Аринга биракчачанни,
Бөдэллэву хорананри,
Ирэв-тарав төрэникэн
Эйду мину хопчинри!
Инэнгилкэн долбанив эеникэн
Эсэнри мину хи хуклэвкэн,
Ай дюлу толкаму маппотган
Нянинюн дыматти энгиву
Ядук хи хадинри, эти ичур?!
Нямакли анганив тэрлэндив
Идук хи унусат бидинри,
Төр ойлин эени чогсахи?!»
Чохсалкан отай инникэн.

Эгден дёлла нёдуникан,
Нюлкав эрэли эенни
Икэникэн ирканган:
«Аманга, эди хи хиралра,
Хинтэки кэнелив
Эсэм би мулгатта
Айтаки одайн некривус
Эрэгэр хиргэттэм,
Дяютти хи эгден энгивус
Дёкникан көеттэм,
Төлэн долан ургэди идэнгэс
Элэкмэн би мэддэм.
Нянинун өмөттү кусими
Дёлаги бутакча тимдэвэн
Тавникан икэдим.
Өгэски ойчими оданус улсаван
Дёнтуми дилганган би одим.
Би тарич иссэди эендим,
Чулбаня оратли, хигили
Нэинникэн хину би дегчидим».
Тачин-та гөмнин окатандя
Эгденде намандя
Оталан ириди чөглинран.

* * *

Ингэнь төр мусэмрэн
Идяч-такан ининрэн,
Мэнтэкий эриддэн.

Нёбалри танмари
Эгдендев мару
Калратач дассан.

Тэгэнук, горинук
Нянин дын өгинук
Чоранчин самолет.

Эр хуингэ эдэнни
Миндулэ нэнэнни
Удьярму хоиттан

Дэгил-тэкэн өгили
Өйдэливу елтэнчир
Тарав-нюн көөттэм.

Ями-да хундулэ
Хөллөтчим далбула
Тэгэттэй нэндим.

Ач дяллач өмэккэн
Ач буглач өсөттэн
Гэлэри мин мявму.

* * *

Хупкутчэ ангани елтэнчэ бисиклэн.
Хупкуттэй эсэм би одамса,
Нёлтэнкэ нэримэн эрэгэр бодамсам.

Төр ойлан як биси мансиван
Этэлэн бидэку хупкурин,
Хупкурин,
Унэт-тэ
Хупкутчин хупкучэк.

НОНАП АГДЫ ПАРГАРАКАН

Нонап агды паргаракан,
Нгэли алдим удандула,
Тадук хояв орчачакам
Илбэсэндим чулбангала.

Нонап агды паргаракан,
Энгэлдедим кадаралбу,
Хиги, исаг дяпкалдулин
Илбэкэтчим оорарбу.

Гилрэртэри мэнэн удан
Хэрдэкэндун дэсчиникэн,
Дюллэ биннэв несу гөндим,
Нэлкэниги дөнтудим.

ЧИНГЭНДЕ

Чингэнде урэкчэн
Элрэнгэ нирилин
Танмари дэсчиснэн.

Мут-нюон-дэ дёридюор
Мэн-мэнур көөттэп
Өтэрэп харакал.

Кунгараптукий эчу иттэ
Хину би, Чингэнде.
Тараптук омкатлав
Ангани удярман
Тачин-да улбунчэ.
Хи-дэмэр, Чингэнде,
Хуркэмдэс бисэнри.

Өгэски, мёлтэнкэ
Бугтакин нэнэнри,
Эрэли як бисив
Нёлтэнкэч хявинри
Мявму хиндулэ гусэкрэн,
Мявму өрэнчинь дялканни.

Мявму өрэнчинь дялканни,
Чингэнде дюгулин икэмсэн,
Дентуму абалан хавалдин,
Эсэку икэр хин дюгулис.

ИНДИГИР УПЭВУ

Ач хиннэч
Он-да экич бивэттэ
Нонап мин аявму
Эгидукун
Эгидмэр
бисэнри.

Мулгаму,
Мин мявму
Хиндулэ эрэгэр
Набганчин Индигир.

Ясаллав ичунри
Эрэгэр
Дюлэски эринри,
Нюнэнри.

Индигир упэву,
Дылгаму хи бөрис,
Дөнтуму огалбан
Нонапач анирис.

Кунгагчин
Оталди
Бэбэрис

Хи мину
Ги-вуч-тә
Дөнтүдин
Эдук-тә
Дюләски,
Чогсалкан оталис
Эени энгәе
Энгивән икәдин.

Тәнкәлкән әмкәрәс
Нөлтәнкә
Нәриндин дурәлдин,
Таракам хин энгис
Ходмарач исудин.

* * *

Хинэмдэс
Эсэм бимсэ,
Кадарагу.
Хинэмдэс бинду
Мулган ачча
Миндулэ,
Онян төрэнгу.
Кадарагу,
Эгий даяотникан,
Өмэнду төрду
Анганилбу чөптэрэ
Хигранчиникан илачинри.
Хи-дэмэр,
Онян төрэнгу,
Исун гэрбэв
Эникэн хар
Эрэгэр дэсчинри.
Хинэмдэс бимсэм,
Хинма эелкэн
Гилрэне мөлкэн,
Окатагу.
Хи-дэмэр,
Окатагу,

Кадар эгивэн
Мэндүлэй чимчанри,
Онинг төрэнгу
Өгкэлбэри нггөн
Огангай гаданри.
Тарагалби мникэн
Нунандяла тикэнри,
Эгден намна ириди,
Хавтынг эни оданри.

БАДИКАР

Долбанив чөптэрэ нэнриди,
Бадикар танмари ачча онгин
Элэкэс исаддам дюлаи.
Тар нондан далилан
Дюкакан хэбгэнни,
Ханинга нянтаки гуданни.
Балданга төрэнгу як далран,
Явчадил илбэнтэн,
Нинал-да гогантан
Тивнэчэв төрэнгу куимкан.
Эньму, эр дюдукий нёнриди,
Окатла мөлэри урэчин.

Уюн час одыкам
Явчадил оранбур дявукан,
Көсчэдил хөникри оранбу,
Өмчэгэн нямичам,
Өлбэлчэ аткичам
Хамгавур нёрадач көеттэ.
Тысяча орандук
Адья оркакар
Бэрнэтлэ одыди
Хөрдэнгэн ни хадин?
Инэнь төр бэингэн,
Оралчадь илканган

Тарав он хөнтэдин!
Инэнь төр —
Балданга бугандят
Хиткин
Нёлтэнни холканчин,
Долбани бэриптэн.
Төнгөлэк хээлэн
Нёлтэнкэ инэни
Гарпунган титкаттан.

Дюлаи иссиди,
Дялукан хуклэдим
Гөндэни мулгами
Эсэм би илур,
Балданга мин бугу
Хуклэмсив,
Энсирив
Бэгдэтти
Муралкан.

БАЛДАНГА ТӨРЭННЭВ

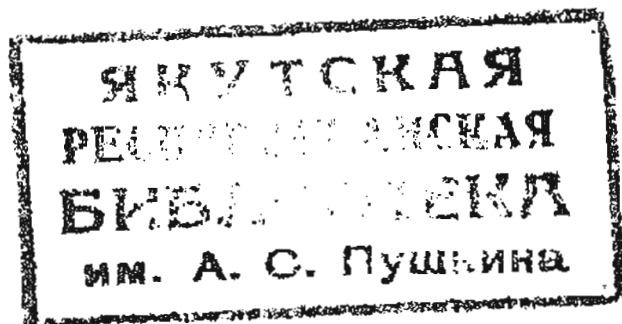
Нгн гөнни минтэки
Өсиду эвэсэл
Дуктавур эчэл хар?
Ями-кка би таграм,
Ями-кка долчирам
Өсиду мин дялбу
Бинитэн дюгулин.
Урэкчэн, хигитан
Өтэрэп тэгэлгэн
Дюгулин тэлэнгрэ.
Нямадук хулэку
Анганив чөптэрэ
Хилникан нулгэнри
Эвэсэл хотатан
Төр ойлан игапча,
Кадартан дяпкалан
Игтингач эмэпчэ.

Тарав тек уталдай
Өтэрэп тэгэлгэн
Төрэмэн долдадай
Аймакань кунисми
Ултавки мэтумчэ.

Эвэн он битлэвэн,
Эвэн он оннаван,
Нюч эгден дукамган
Пушкин яв гөндэнгэн
Эмдэнгэн тэгэлгэн
Илкадыв дукунгат
Бөдэнгэн ай один.

Мин бугу нунмиму
Битлэтэн төрэнгэн
Эдук-тэ дюлэски
Хов хояв мэтутчин
Хөнтэ төр бэйлдун
Гякитам тэлэндин.

19155.

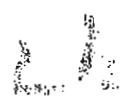

КӨЛТИРКЭН

Анганингас
Ады он,
Көлтиркэн урэкчэн?
Ады няма
Анганилду
Дюптэкэттэ,
Ойчикатта
Уямкар-да, бэйл-дэ?
Би-дэкиг
Хиндули бивэттив,
Орарбу
Көсчирив, явчирив.
Хигипчи
Бэлгэдус
Хонникан балдарив.
Кадарас
Дяпкалин хөллэттив,
Буюрбу,
Уямкам
Хөлуттив.
Пэктэрэм
Халчалав
Хи мишу мултурис.
Эгден төр
Хоя бэй
Бисилэн хи тинис.

Тарапгук
Гор одни
Эдэнгэт бакалдар.
Мяванти-нюн-де
Эникэн хуелдэр
Тэгэнук
Төрэлдук
Гэлэми энниддэ.

* * *

Хөтэ ораp
Марли мангдир,
Кокчин төнни
Эсни ичур.

Асун-дакит
Ингэньсиду
Этэр туркур,
Туркив ирдир.

Но нам хоту
Элэн төрү
Мавутканчин
Тумэкэддэ.

Хиги долан
Дерэлникэн
Хякитандял
Эмэбчиддэ.

Хөтэ ораp
Итилаву
Иманрав
Титкачукан.

Балдангаву,
Билэкэнгу
Ичулчэлэн
Ходысъятта

Мявму таду
Өрэнчими
Өсэмикэн
Тинтэкэнни.

ТОМКА ХОТЛИН ХӨЛЛЭТМИ

Томка хотлин
Хөллэтми,
Кадар гуддин
Мянчирам,
Ирэк кадар
Эгдемэн
Тэрэмкэтми
Көөттэм.

Томка хотлин
Хөллэтми
Карав, эгден
Кадарал
Өгэскичэкэн
Гуданчир,
Няним-такан
Анусса.

Томка хотлин
Хөллэтми
Итэкчэкэр
Эрэли
Дараймакань
Илатта
Танмусчакан
Тар тали.

Томка хотлин
Хөллэтми
Эрэлникэн
Бивэттэ
Тугэнив-дэ
Дюганив
Бөксэч-тэкэн
Авлатта.

Манривками
Машинач
Дэги-дэки
Ачча одни
Тачикчакан
Өгилэ
Искиндавур
Туркучэл.

Томка хотлин
Хөллэтми,
Нянинтаки
Көетми,
Гилрэлникэн
Хэл дэги
Хумутникэн
Ичунэн.

Хотаранти
Нэнэдми,
Мавутканчин
Малтунан,
Хэссэкикэн
Көетми,
Дылат-такан
Харунан.

Элрэнгэли,
Хигили
Орчачакар
Хусканра,
Оралчимга
Таралбу
Малтатникан
Куниддан

Хуги, хунгэ
Хурэлни
Кунинтан-да
Катаган
Ядук-такит
Этитэн
Нэлривутэн
Хамудан

Томка хотлин
Хөллэтми,
Буюссилбу
Итчинри,
Улрэ, олга
Айдыван
Төйдир хинду
Ай бидэс.

Томка хотлин
Хөллэтми,
Совхоз хоя
Машинан
Бокникасал
Елтэндир,
Дагрит-такан
Улбундир.

Дэпки нэнми
Билэктук
Ирэв-тарав
Дюгутчир,
Мэндэкэвур
Битлэдун
Дебгэлрэв-дэ
Ирудир.

Томка хотлин
Хөллэтми,
Нодаке-тту
Бивэттэн!
Ни-ккэ эти
Тэдеттэ
Иттэвур, гэ,
Эмэлрэл

НЁЛТЭНКЭ ХИГИНГУ

Палатка додукун
Ханин хэбгэнни,
Кунгарап битлэву
Тэгэлгэм дёмканни.
Эр, кадар илатти,
Эр, исаг, хигингу,
Балданга төрэнгу,
Хундули дюптэриw,
Нонамус яруттив
Кунгарап бинсийи.
Тек-кэ би дёнаку
Игачан кунтэклин
Таткаттив учику,
Хөкэли авникан
Орарбу даттив би.
Хэрилэ өйдэлин
Уямкам хөлутми
Хугинюон, хунгэнюон
Өмэтту бивэттив.
Итли-гэ, Советлэ
Спиля гячаму
Тачин-та хогнаддан.
Мөинур биникэр

Өмэтту исурит,
Өмэнду анганду
Хупкучэк уркэвэн
Өмэтту ангарит.
Балданга төрэнгу,
Тарав хи дёнчинри?
Аяврив хигингу,
Дёнчинри, он ноннюн
Хупкучэк өйдэлэн
Урэкчэн бисилэн
Хяликив хөлутми,
Хялтаду ингэмми.
Тоггавур дурунгэ
Туркутми хилдангут.
Таракам Москва
Осикат тогални
Урэкчэн чийдалан
Биннэдин гэрбэттит.
Балданга төрэнгу,
Дёнчинри, билэку
Мут дялти он нонан
Хякитав курбэлкэн
Хонникан оданган,
Хупкучэк уркэлэн
Хигданча энчэму
Хонникан тиндэнгэн?
Тараптук истала
Анганил елтэнчэл,
Өсирэп өмчири
Хурэлси эвэсэл
Бинитэн хөнтэ оча,
Икэтэн-дэкиг
Эвэч нод очамдас.
Итли-гэ, Спяля
Минтэки мусэмрэн,

Өрэлдэнь дялканча
Мявандук нёмэлчэ
Икэи икэмсэн.

Балданга төрэнгу,
Хину би аяврам,
Нод оча кунтэкус,
Хогналан хурэлбус
Аймакань дөнтумсам.

ЭПТИНГ ДЮ

Эптинг дюдү
Дюганиду
Тэгэчэвми аикетту бивэттэн.
Утэн дюла
Тугэниду
Нулгэми-дэ хөтусуке оваттан.
Минги дялбу
Эвэсэл
Дюганинги, тугэнинги
Бидэнэтэн илум дю
Текэрлэн-дэ истала
Хулабдаган як аин!
Дюла ири
Хэгтэ унгэн
Дюганингамут демканни.
Инэнь төр-э —
Балдангаву мин бугу
Эптинг дюву —
Мявму буган

* * *

Ингэнь төр эмэптэн,
Кодарап урэкчэн
Ханингач гиркуптэн.
Индигир хэргили
Даттигчин эенни.

Би-дэмэр муланам,
Эсэтнэ өсөттэм,
Самолет дэгникэн
Укалкан эр исун
Москва төрэнгэн.

Көчүкэр машинал
Эрэли кунядда,
Бу дялбу оларни
Туркучэл бокна.

Илэ-дэ иссаку
Эрэли мин дялбу,
Илэ-дэ нэнрэку
Мин бугу хопканни.

* * *

Мөнтэлсэ очалан Индигир упэву
Эени мөвэн аймакань көөттэм,
Эгденде намтаки хэлигчин,
Энгийи бисидин гусэкрэн.
Окат хатлан хякитал илатта.
Упэчэн нэкривэн этуддэ.
Одрав бэйчирил өлдетэн ичулрэн
Небати мэнэн мө нянтаки титкаттан.

Индигир эмкэрэн хэрдэлэн
Олрални хинягчин ичулрэ,
Самолет өгили дэгникэн
Дэмгэндев окату томкача овканни.
Эевэн датникан булними
Хэгдэрчэ хумгэчин помпарран.
Ингэнь төр окатан Индигир упэву
Эгденде намтаки хэлигчин.

2

* * *

Ями-вуч дёнам би
Элрэнгэли оорарбу
Явчидяки хиннюн би.
Ями-вуч минтэки ининрис
Коритлав текэрлэн эр исни.
Ялраня ясалас
Минтэки текэрлэн көөттэн.
Мякли-нюн анганил
Укалкан елтэнчэл.
Игэнь төр билэклэн
Биддывус тек-тэкэн долдарам.
«Далбула тэгэттэн, аич биддэн» —
Гөникэн минтэки укчэнрэ.
Төгэми хину би дёнимдас урэчу
Мякли-нюн ангани удярмав
Амаски датникан тумэкрэм,

Куңгарап битлэв дёманрам.
Урэкчэн хэелин, хиги төр дяпкалин
Орарбу явчирит,
Нёчэнгэт намгачин
Хериди гиркуттин,
Орат дын биникэн
Эвим мут боддаттит.
Нёлтэнду бэливри
Гякитан төр нёчэн
Төр ойлан ханиснин,
Тэдэнгчин гиркуттин.
Яв-да эти авдатта
Биникэр хөллэттит,
Нёлтэн-нюн херивэн
Инэнтэн этурит.

Тугэнингэт иманран
Ок-уч хинмач униди,
Ок-уч нёчэ хериди,
Качуниди оддакан,
Алаттиву бягандя
Хинкув төру хявитникан
Адияткал эрэлриди
Куңгарапи гячами
Бакалданнай алаттив.
Ангаткайри мявчаму
Гадакайи эннинрин.
Энидеку бэйиу
«Далилаккан тэгэттэн».

Утэн дюв эрэли энтукун гиркарам,
Долан ондакит идэйи гирбэрэм.
Хяпкаран бисилин гөпкэндэн алаттам,
Төллэ-гу нёривен экэрэч этурэм.
Алатна туркурэм, тикэрлэн эсни нёр,

Дю долан як-та ачча бисидин гэрбэттэм.
Уркэтэм армакан агарам,
Илан куна тачин-та нигридда,
Аси-ккан дюлдэлэв тэгэттэн.
«Дорово» гөнэку он-да эсни барагра,
«Як бэин бисинри?» — геникэн улгимин,
Тадук-нян яв-да эсни чукимир,
Кунгарап дёлаки омгача.

Яв-ут-та дёсчина туркуттэн,
Набуттич ясалди көөттэн
Ялрамдас ялраня ясаллан
Осикат тогални титкатта,
Хонгрийи ингамтай дялсаван
Өсэми нимгэнгэ өсөттэн.

Би горкам илаттам.
Төлэски нёмэлрэм.
Амарла долдарам:
Эр кунгал амантан
Кусиндулэ хөрриди ачча оча.
Мулгаттам:
Эр кунгал исуми
Кусин нингэмэн
Эсэкэтэн хар,
Аймулдань тэгэчин, аяван энсивэн
Харакатан хулэк бимчэ.

ДЯЛБУ ДЯЛНИ ДЮМАЛРА

Нэлкэ-нюн одакан
Дэгичэкэн эммөттэн,
Инэнь төр нямсилан
Эгэрникэн дэггөттэ
Нямси тэгэн төрэлдук.

Мин дялбу,
Инэнь төр дэгилни,
Төрэнгэв дюмасса.
Мөнтэлсэ хөрридюор,
Көчукэн мин бугу,
Мин дялбу,
Инэнь төр дэгилабэн,
дёнчидир,
Нэлкэ эмдир
Икэлбур икэдир.

Эмнирэ нянда ху,
Дюмалра муттулэ.
Мут төйдип
Икэвусэн долчидип,
Ай мэргэн,
Аймулдан икэвэн
Хөнтэ төр хиткилэн
Хундули мут тиндип.

* * *

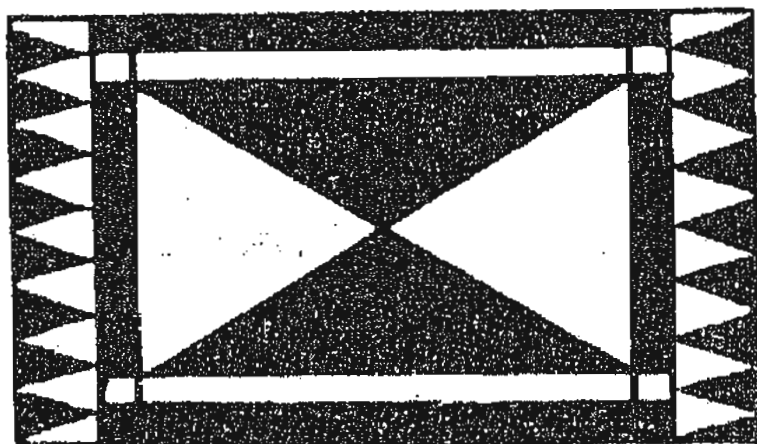
Як энсив
бэгдэттил
аччалтар,
Як тикрив
Энин төр
төрүттэн.
Кусин энсивэн
аймулдан
аччалтан,
аяван
энсивэн
Хоялбтан

КОНСТИТУЦИЯ ИНЭГИН

Инэнгилдук-нюн
Нгэридмэр бисэнри
Инэн төр хатарсин
Хинэч-нюн нгэрингчин,
Конституция инэнгин.

Гякитан чивкачан
Икэнрин эрэли
Мут бугат нунминни
Икэнрин, төрэнни
Ходмарач делчилрэн.
Илгарач икэнрэ,
Бугандят нунмирни
Аймулдань хирантар
Гургэдюр өрэнгчир
Бугандят нунмирни.

Дюлин-дэ эрэгэр
Нгэрим хи эмули
Дюлин-дэ эрэгэр
Хи дюлу хэлбутли,
Конституция инэнгин!

3

* * *

Хиги икэн гөникэн
Бэйтэн-нюн-дэ икэнгэрэн,
Икэмдэс-нюн бисэкэн
Эмнин хар-а дөнгидгаран.

Мэнтиндекэм учики
Амисову илбэнгэрэн
Хелкэдыкэн огчами
Тилкуруивэн алаткаран.

Өси амму икэчэнни
Тукар оча неркэлэн
Он-гал тачин эмэптэн
Хиги долан дяюптиди
Анганилди чапчиштан.

Он-ка тек-кэл көөттэку,
Эрэликэн булнирэку
Чулбанягда оиттикан
Хигингаму икэнэлрэн
Илгар оча дылгаканди
Хөнтэдмэрэч дөнтуналран.

Дэгри хунгэ хэгтэлбэн
Дөлбэр налди бэлинкэттэн,
Таду өрчэ хигингаму
Дюту унгэв тимэнелрэн.

Дэпкэн упэ дэмкэръелэн
Дагриткакан кугэлбэни
Хэрэчэлкэн онячалкан
Тэгэлгэнти эвэсэлбу
Он-ка хөнтэч икэвкэттэн.

Ленин аманти
Томгиданган хотарман
Эникэсэл уракатта
Хигинканти икэни-ккэн
Мэркэн-дюкэр
Тилкунэри огкандю-као
Дагриткакан икэнгэлрэ.

АНГАНИЛ

Ангамтал анганил,
Ху дюптэс ойливу,
Елтэнил анганил,
Хотур ху эмэнэс.
Анганил, анганил,
Минтэки ху гивэс
Нёбатив иманрав.
Дюгантан ойлаву
Удим ху өнкэчэс.
Хотаснан игтинган
Илрэлэв эмэптэн,
Нөсэгчэн илрэву
Куч одан манруттан.
Анганил дюптэми
Илгарач овканас.
Анганил елтэми
Ангамтав ху агас,
Дюлу эмус,
Несу эмус.
Биниву биялган,
ангани эмриди,
Унэт-тэ
Эрэгэр
нэринди
Холкуттан.

Нипкутти уркэтмэн агарис,
Төр ойлан биси
Ялгаливан
Тэгэлгэн нэнри хотарандулан
Хинэч мулгатникан
Типкэргэчин
Ивэттэм,
Бэкэтчэмэн
Халлаттам.

Дөр турутти ясалу
Анабданнан,
Төр чэлэн
Хамулданнан,
Төрчэлэн
Өрэнчирэм, мянчирам,
Кунгагчин хинтэки
Даранам
Аптаки!

Гягу
Балдангаву төрэму,
Эдук-тэ дюлэски
Бягандял
Долатан,
Төрэндел
Эмгэ намтакин
Хэлбэтли
Мину хи,
Аявриву
Гягу
Балдангаву төрэму!

* * *

Эгдендел урэкчэр гуданчир,
Нёлтэн тогдин мэндэридюр,
Өгинук минтэки көөттэ,
Дёл-такан хэссэки тикэтнэн:
Хатлаву чоглинри эелкэн
Игачан окатан курэлнэн.
Урэкчэн окатнюн
Хамуча игэлни
Икэмдэс одыдюр
Төр ойлин делчилрэ,
Минтэки
Икэлкэн одаку ипкэттэ.

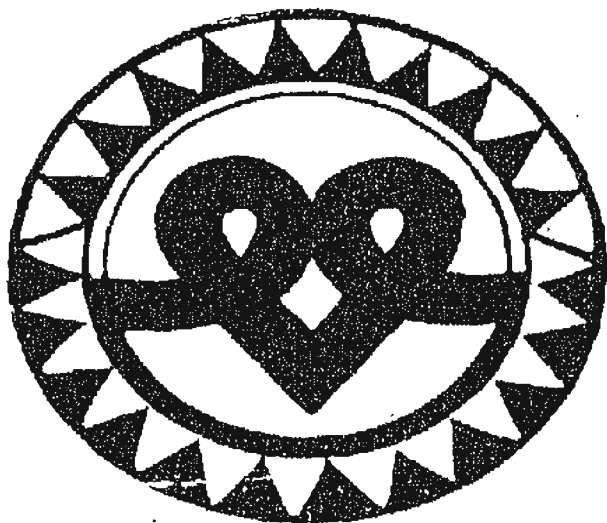
* * *

Икэнгэ туркуттэм, ярам-гу?
Дилгаму унэт-тэ тингукча?
Нөсэгчэн бидеки инэнгив
Укал-гу амаски мултурам?

Хагдани дяпкалан икэву
Дурэлнгэ олбалча бисэкэн
Нөсэгчэн икэлэр одатан
Мэргэнди хоч гэдень хиргэттэм.

Урча ингэнь төр нёлтэнкэн
Хотарам дюлэски хявиттан.
Тали-тта гургэвчинь инэлкэн
Мин дялбу нэнритэн элэкэн.

Нөсэгчэн бэйлкэн нөсэгчэн төрэнгу,
Унэт-тэ нөстө хи биденри.
Елтэнчэл инэнгил, анганил
Дурэлэн мяварбу туркудин хивингэ.

4

* * *

Мявму хинтэки аявань нингэлрэн,
Мин ханьму ач хиннэч этэррэн.

Урэкчэн хээлэн өсэми хөрэмсэм,
Нёрэнчэ мэн мявми тукумсам,

Энтэкчэ тинму хинэч-нюн дялкамча,
Чумадди хунэлу чускэйи бакамча.

Хину-нюн иттэйи ясалу көеттэн,
Хину-нюн иттэйи ингамтав эенни.

Аяван бадиван он некми хивидим,
Эмнин-дэ аччалтар тачин-гу дурэлдим?!

* " *

Ясалас көеттин
херкан дейдэкун
эмэрэдмэр
Төгэми хинтэки хирамсам.
Хи бадас нодан
кадар калдындукун
бакарадмар
Төгэми ичэснэ туркуттэм.

Дюлдэлив энтукун гирканси
Нёлтэн хирунин урэчин
Миндук хи дагрит-нюн хөрэнси —
Хатарси далилан букчэнчин.

ХИНДУ МЯВМИ АНИМЧУ

Нёлтэн тоган нямсиван
Гулундук хинмач бакамчу,
Бягандяну нэримэн
Хявитникан бакамчу

Дёлбэр огу, ай икэв
Чивкачандук бакамчу
Тарав гявкань аймакань
Икэникэн алмамчу.

Бакатлайи бэкэччөн
Өмөндүлэ чакамчу,
Тарагалби тадук нян
Хинду бөмчу, анимчу.

Аниннаву ачча одакан,
Мявми хинду анимчу.
Хиндук-тэмэр гэлэчэмчу
Тэгэлгэму нэримэн.

АСИ ИКЭЛНИ

1

Дэгэнри хунмэчэнчин
Хунгэв-нюн боддаттан,
Эгдем дёлу бакриди,
Дёладингай омгадангу,
Як-ул-ага денмаин.
Текэл-эгэ
Хякитандяв молириди,
Нивсалрари билгалис
Кандунаку элэкэн.
Таракам-ка хунмэчэнси
Эдэмрии одамча,
Няританна тусанкаттис
Нюмуслэдин ачча омча.

2

Энэ, мула, бактаги,
Нёбэлэкэн итэнэги,
Дэгэнрикэн асаткан
Гйлбэркэндун этэн бөр,
Тиргэм нёлтэм дэпкикэн
Кивнарикэн урэлтэми
Ямий этэм нёдар-а.
Таракам-а, гөндэку,
Маваткаму илчаран
Дипкучакан дяпкалини
Мявсививу унгални

Хуйлинникэн эендин
Гясиваву хунгэллө
Хамуриди тилкутнэдин,
Дявриву окатанган
Дагриткаккан одыди,
Мансирикан мявчаман
Минтикикэн малтудин.
Дявриву илчарран
Нөсэрикер асаткар
Хунмэчэмур өлкэркэндин
Этивур этэр хэгдэлрө.

3

Ханутнари хираму
Характакий хөрэмсэн
Бэлтэн чурит ясалу
Делуннэй нэлэсчин,
Эрэк төрду бингсий
Янмалакан, энэлэкэн
Көөттэй некэмсэн.
Дагрит-такан хуетнэн
Одыкандун мулами
Чэнгэт-тэкэн имгамтай
Өнкэлбэри хилуссон
Хилкидангу хо хинар,
Тарак-кана бисидун
Хөнтэ төрлэ хөрэнгий
Хамалкача хараки
Хачак долин хөлудим,
Долбаниду эркэчэки
Ями-дакит илбэдим.

* * *

Харамтас тилкудди бэркэн урэмэкэн,
Ясалас тугэр долбани осикатан хураманни.
Хэмэнси-дэмэр хуланя нёчэ хеддимдэсэн
Мукалда нюритэс дюгар хирбаг урэмэкэн.

Нэлкэр биракчан икэникэн эенин —
Делбэр дилганди бэй мявман осинни
Энтукун герканси, хатливу нгэнэнси —
Чөргути ирэт илаттин урэчин.

Тар-тит-ла бисиклэн мэргэнси
Магдили унгалэн урэчин.
Минтэки хиралми төрэнси
Инмэч хучэн урэмэкэн.

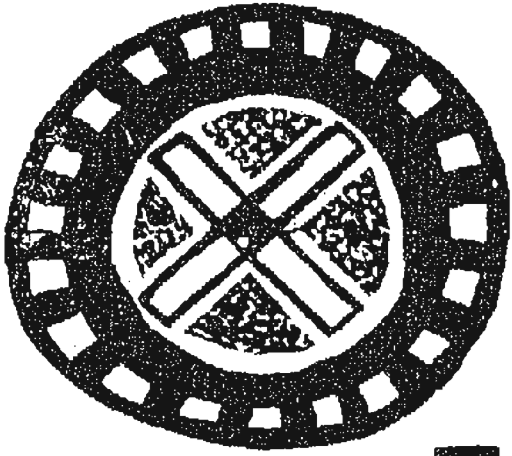
* * *

Миннион дарань тэгэчэнри,
Дылчами хэссэки нункунри,
Ясалас тэгэли яв-ут-та демкаттан,
Набутти мэргэмус бодуттан

Мяванси төрэмэн уталга туркуттэм,
Танмутти демкамус хинтакна өсөттэм.
Ирэклэн истала эчин мут тэгэтчип,
Окарлан истала як гэрбэв алатчип.

Көөтми хину би хоч эгдень илранам.
Он гөми, төрэми,
Өрүсу умуми,
Хин ханьмус урэкчэн хээлэн исудим,
Нёлтэнкэ нэримэн нэнудим?
Аяван гулуман гулдаку
Он бидин, булунси гячаму?
Гөли-гэ, эди хи хикутич тэгэттэ!

5

ОСИКАТАЛ

Тугэрэн хатарси долбаниду
Няинтаки көөттэм
Осикатал өгилэ
Танун ачча, хоял бичэл.
Нёлтэн өтэл бэриптиди,
Нямсин туча төр ойлан,
Нгэрин муттук дэрисниди,
Дыкэнчэлэн төр чайлан
Хатарсингат хинкучэ.
Хиги долан дерэнтэ
Хатарсила хакуча.
Төрэнгэндет небати
Булатмийи нёдача,
Наггатачан хулради
Бадикарлан тар тэтчэ

Кунтэк, хиги, кадар-да
Хуклэсэнчэл чэлэджур.
Осикатал мялриджур,
Өгин няндук гөпкэлдер,
Ини бэкэчин хуклэдэн
Хурамникан этуддэ.

ХУПКУЧИМГЭДЫ

Дэрэмкэнь хигранни билэкэт
Хигила ханинга улбунни,
Хупкучэк кунгални иркандин
Авниди хирригчин эенгин
Эйэки намтаки Индигир.

Илэ-вул тэгэлэ
Тар кадар дяпкалан
Долбанив мананри,
Нэрим хи аганри.

Нёлтэн өгили хирунчин,
Билэкут энтукун бэлникэн.
Хи-дэмэр классла идинри
Өтэрэп тэгэтчэ парталав
Көчукэн бэйкэкэн дукалдин.

Бидэнгу билэку
Хоч хинмач исудин
Эдук-тэ дюлэски
Билэку ачча один.

Кунгалбу дюлэпэч хупкунри,
Дюлгэтэн нёрадач анинри
Як хадин, хупкутчэ хурэлси
Осикат чайдалан искиндир,
Делу-гу бутакчир, илэ-гул дэггөччир.

Илэ-гул бидэтэн
Бэй диюлгэн одатан
Мявмутан дурунри,
Аяврив мин гяву.

ИРЭТ

Эрэк он оданри, ирэт, хи?
Ями хи эчикэн бучунри?
Мяванси хэкири унгални
Хумэтэн хэгдэрчэ урэчин.
Хинянси, ханинси аптуча,
Чөргути икирис малтуча.
Исудды биникэн
Он эчин оданри,
Ядук хи эчикэн
Мулладин качуанри?
Хөнтэ төр хунгэн-гу эмриди,
Хину он некриди нөмнэлрэн?
Исудды исуддыв дисутней
Нөмнэври нөмнэврив алтатняй,
Эди хи хумэттэ, хи, ирэт.
Минтэки мētuли —
Хину би айнутчим.

* * *

Кунгарапу елтэнин,
Анганил нэнритэн
Игэньси гилсиван
Амтаникан исурив.

Уямкан бивэттин
Хөлэннин хөллэттив,
Чивкачан коланрин
Биракчамаан дюрив.

Өси бини, тэгэлгэн
Кадаралдула набганча.
Тарав төгсэ, осикат
Өмэтэлди колкакча.

Биракчан чаралнин
Икэгэку анирин,
Кадар дяпкан, өси дюкча
Өтэрэпу дёнтурин.

АКАНДЫ

Акайгаву,
Эди хирра
Минтэки.

Эньми хинду
Эмэнчэлэв
Эди хирра
Минтэки.

Надам бэю иргэтникэн,
Өмэккэкэн хогнаникан
Тэгэчири,
Акайгаву.

Горли төрли
Эмнин мучур
Хөллэчиддэм,
Омганикан
Бивэчиддэм
Ач хуннэч.
Эди хирра
Минтэки,
Акайгаву,
Эди хирра.

Аммур
Ачча онсин,
Хилкарис
Энинчуми
Онинг долан
Имарис.

Исуриву.
Алаттис,
Хупкучэклэ
Иранурис
Айла-нюн-да
Истаку.

Хупкучэку
Мудакриди,
Мучуннаву
Мяклив-нюн-да
Анганив
Алатникан этурис,
Туркуриди көмэлдис,
Акайнаву.

Эди хирра.
Акайнаву,
Хиранна-да
Бисиклэй,
Мэргэндулэй
Набутникан
Эди денчир
Бэрнэ оча
Нечэми.

Он — да бидэн,
Тэгэлгэнти

Ай одан
Хурэлти-нюн
Исудэтэн,
Акайгаву,
Эди хирра
Минтэки,
Аимдасач
Демкатли,
Аявриву
Мини акму!

ХАГДАНЧА УЧИКУ

Ханрандя учикү
Тал хатлан илаттан,
Набутти дилчами
Хэссэки нункуттэн.

Тукэчэ ясалан
Аран-нюн туруттан.
Яв-ут-та хикүтич
Тэгэли демкаттан.

Төрэнэ туркутти
Учикү илаттан.
Нөсэгчэн бидэни
Инэнгив гэлэттэн.

Мулами хину би
Он некчим:
                                он айдим?
Исури хагданин,
                                нэнэди мучурин
Тэгэлгэн бинивэн
Ги-дэ этэн аччалтар.

МУЗЕЙЛА

Эрэк дю долан бивэттэм,
Нунгалбу, некилбу яруттам,
Өси бэй эптиг дюн абдуван,
Оилбан аймакань көеттэм.
Элэ як биси бэкэчэн
Тэгэлгэн бинивэн гөниклэн
Хояв би унунга туркурэм.

Нямакли анганил
Курукэнь елтэндир.
Таракам би хаври биниву
Дасабдин, танмудин
Ангани дяпкалан.
Мин бинив удярман
Хакурин одакан
Мингэчин
Уралга туркудир —
Тачикан горалдин.

БЭЙЧЭЧЭКЭР НЭНЭДДЭ

Бэйчэчэкэр дарань нэнрэ,
Бэйчэчэкэр хэлинчир,
Өйгич нёлтэн дусли тоги
Ноғардутан аниттан,
Хунгэ-дэмэр амаргич
Бэлинникэн ануттан.

Бэйчэчэкэр гургэлэвур
Хиги долини нэнэддэ,
Бэйчэчэкэр тэгэлгэмур
Айгурдавур манрутта.
Төгэми-гу гургэвутэн
Гяки төрэн дэнтудда.

* * *

Тинив би колнаку колдиди,
Нив-ут-тэ төрэчэ урэчу.
Би гяткий: «Хи миндук ассиди
Эди-гэ көмэлдэ» гөнэку
Яв-да эсни төрэснэ, аюка,
Минтэки мусэмрэн,
Халдюсси мэргэму харигчин
Аймакань мину-мэл алтаттан.

* * *

Нёлтэн өгэски
Хирунчин
Хякита хиняни
Но нам он.
Хулинчаму, аймакань
Хуклэсли.
Эрэли тивнэн,
Иг ачча.
Хулинчаму, аймакань
Уркасли.

Дусли эдэн, хулингу.
Нюритус
Бэлинрэн.
Хутчэму,
Нигрисли,
Төнгэр-дэ эсни
Хөкчи он.
Як ини бэкэчэн
Хэттиди хуклэснэн.

БЯГАНДЯ

Бягандя, нюмарим эсэнри хар хи:
Долбани одакан хагарли гөпкэчэнри.
Ини-нюн бэкэчэн мялракан
Дёрмича бэйгэчин дыкнэнри.

Би төрду биникэн,
Гургэди иникэн,
Нөсэгчэн бэйлду
Тэгэлгэм очиддам.

Хи-дэмэр, бягандя
Дэрбуне нэринди
Төрү-нюн өгинук
Бами хипкачанри.

1

Хупкучэк уркэлэн
 Инсиву
 Энгэйэ угэлдин
 Дяргаграр,
 Этэву
 Оралқан бингийн
 Бэйлбу
 Хэлэкэч тинитчэ,
 Ады-да няматан
 Орарни
 Ингачан хайналин диргэчэ.

2

Ангантан илатта, ангантан исуддэ,
 Чөргутил ирэтэл нянтаки нэнэддэ
 Хуги-дэ, хунгэ-дэ одакан
 Аюка кикартань икэнрэ.

Хякита икэвэн урэкчэн хэелин
 Хэлбэттэн дэгникэн тар хунгэ
 Таракам як биси бэкэчэн
 Хумкэттэ, гөмкэмэн халдавур.

Өмнэкэн хоя бэй эмридюор,
Тобарач хякитав хоналра,
Чөргутич илатчал хякитал тикэтнэр,
Гаратан хокамран, хурэтэн помпамран.
Хякитал хогалра, мүдэкэр эмэптэ,
Көкэчэ хякита гирамдан оникар.
Игачан окатан кунтэкэн өйдэлэн
Утэн дюл инэнтэн илгунра.

3

Утэн дюл инэнтэн
Кунагчин исулрэ,
Төртэндук ангантан
Бэйчэкэр чакулра.

Хякитал нян-дакан
Икэлрэ апмакань.
Хиги дон, урэкчэн
Чэлэдюр хогналра.

Эвэн бэй нунминни
Эдэнгэн хамалкар
Гякитан абдулни
Билэклэ дялканни.

Анганил елтэнгчир,
Балданга билэки
Аран-нюн дөнгчирам,

Мэргэнгэй гадыди,
Дюлаи мучурам,
Дялдулай хөлнэрэм.

Дю-нюн милтэрэ,
Гякитан машина
Оргачин хоя оча.

Он-ка эрэк эр кунгал
Эвэдич хупкуттэ
Эгден нюч гөндэнгөн
Эвэдич тангалра.

Долба-да одакан
Билэку нэрингчин,
Гудандя урэкчэн
Исучэ урэчин.

Билэклэй эмчэлэв
Тек мину
Бэй-нюн-дэ бэкэчэн
Хэрникэн
Көсттэ,
Улгимир,
Укчэнрэ.
Өтэрэп Ингачан
Бадан ай оча.
Өтэрэп
Эвэсэл
Мэргэнтэн
Хөнтэ оча.

Балданга билэктук
Мявму он хуендин
Эррэчин бэйлдук
Аваски би хөрдим?!

* * *

Партия
Гэрбэвэн би харам
Партия
Гөнидин би нэнрив.
Ок-такит бисиклэн
Би нонман
Боддаттив эннири
Хонгачан урэччин.
Он этэм боддатта,
Он этэм би эннир
Мэн энъми,
Мэн амми,
Хину би,
Партия!
Хиннюн би бивэтчим,
Хиннюн би хөллэтчим.
Гөнивус бэкэтчон би одим.
Би одим
Миндулэ
Эррочим тэгэлгэм,
Нёлтэнкэ инэнгөн

ХИГИЛА АНГАНИ ЕЛТЭННИ

Ингэнь төрү хан бэйл
Тикуникан төрэвэттэ
Тарав бэю төрэнгэй
Эриммөттэм балдангалай.

Эдлэй эрир дагриткакан
Укчэндэку энтукукэн
Дюллэ-кэнэ гөндэку
Энин буги анганиван.

ТУГЭНИ

Идук-тэкиг хокаттингат
Иманрангат гилталрин.
Уюм бягу дэсчивэттэн,
Хингаргадай эсни хар.

Иманранюи өмэтту
Нёбангакан чачаскан,
Дилики-дэ бивэттэн
Бугу хоя делгэнкэн.

Тугэнигкэнти одакан
Буюсэмгэл бокутнар:
Окаттатан дэрэндулэн
Канкам, чэркэм тулкэтнэр.

Хуги тикрэн, итикин,
Удю хунгун, аччалтан
Итичами автиникан
Буюсэмгэ хөллэттэн

Ингэнь төрү буюсэмгэм
Балдангай төрэнги
Ингэньсивэн аявран,
Ноган-кана аявран.

Хугинюн өмэтту кус
Нёрэнчири тоггачин
Хялта эгдень хирари
Хунгэ кинкич хури

Тугэр инэн нянинду
Дюкэгир тоган эвидд
Буюссиди, балаккала
Аявваттан эмэргэдд

Ги-кке этэн аявра
Оралчимга хэбдеккөл
Чэлэн бэйл гургэв г
Эмривутэн чакабакка

Дюпка долиң нолима
Есчимэттэн хоя бэй,
Ги-кке аю нёгусуту
Таткаданур хэмкэттэ

Учкалду мудэкэнчи
Тэгэттилдук эгдэн к
Бэкэччэндюр тэрэкмэ
Иманрав-нюн хунтал

Тугэнингур гаддан маһра
Хупкучэктү хупкуттил,
Илэ-тала дагрит хөррэ
Хөтэсэндэвур дагриткан.

Адиччал долбани
Чивкачанчин дэгэлдин,
Хупкучиннэтэн инэни
Укалканта дагамдин.

Тугэни хиррин ачча он,
Гилси хунгэн бэриптэн,
Дю да долан утэн мон
Хирканарин одаддан.

Тугэни этикэн хагданни,
Игидэнгэн нюмус он.
Нёбаргакан тугэнинюон
Бакалданнат гор бидин.

НЭЛКЭНИ

Нэлкэни, нэлкэни,
Тугэни тугдэнгэн
Хэргэнгэн хутчэнни
Аявнан бисэнри.

Тугэни аявнан
Бисэкэс нёлтэн-дэ
Ноапи гарпунгай
Хиндулэ бөвэттэн.

Төр ойлан як биси,
Мялаагкан инэнин.
Ини-нюн гинирин,
Гуденин нэлкэни.

Инэкчэв унгинри,
Хуклэриб мялунри
Дю долан дэсчиддыв
Төлэски илбэнри.

Ачурун очагчин
Иманра хогаалран,
Хупкучэк ойдакун
Ингамтан тикэтнэн.

Нёлтэнкэ дуслидун,
Нямула бавидун
Хупкучэк хурэлни
Хяликив хуркатнар.

«Тугдек эмрэн» гэникэн
Оралчимгал хинарчир,
Орарбур чакникан
Долбантан эр этур.

Элэкэс тугэмэт
Хонгачар толкатта,
Иманра ойкандун
Алладин тогатта.

Ангани хунадян
Өрусив эмунри
Тек экми эмривэн
Экэркэн этунри.

ДЮГАНИ

Нёлтэнкэ хулиган
Дюгани мэринни,
Буг упэ тэлдүмэн
Нэринди хявинран.

Тугэнив чуптэрэ
Хуклэтчэв төрэнү
Нгөлдэне уданди
Гилбатич аванран.

Нёлтэнкэ усидин
Нянигат калбулан
Тар уси калбагдин
Онйчан миргилян.

Тугэрэп тэтивур
Бэкэтчур нёдунра:
Буюр-дэ, делгэнкэл
Нелбэрэч тэтинрэ.

Төр-дэмэр, аюка,
Ходмараач ногаснан,
Гякитан нөкчэди
Дюгани тэтунрэн.

Аике кунгалду
Дюгани очалан,
Тэвтэв-дэ хигиду
Дялукан окалан.

Хякита хурэлэн
Икэлэр чивкачар
Донникан икэлрэ,
Ай дюлу хилкиттэ.

Дюгани, дюгани,
Нэлкэни экэнни,
Нөчэми асаткам
Нэлкэнив дөнгинри:

Ингэнь төр бинилэн
Хэбдеку эмунри,
Кунтэктэн хэдедук
Агдыгчин дингэлнэн.

Эгдендел окатал
Икэтэн курэлнэн,
Биракчар дылгантан
Аркан-нион нэмкутмэр.

Кадар-да өгилэ
Хоканча урэчин,
Нөлтэнкэ тогдакун
Өсэми нюмунча.

БОЛАНИ

Дюгани аканни
Болани мэринни,
Чулбаня төр оин
Хингаргань качунни —
    Дюгани аканни
    Болани мэринни.

Биракчар эетэн
Икэдми дулбалра.
Урэкчэр хэетэн
Буркуняч оингра —
    Дюгани аканни
    Болани мэринни.

Ням төрэл дэгийлтэн
Буглавур хөрэнтэн
Гурэрчэ илчача
Дэсчиддын урэчин —
    Дюгани аканни
    Болани мэринни.

Хятакаг, ирэкэг
Хунгэнюн хумкэттэн,
Идялкан ингэньсив
Эдэн эр эмуттэн —
    Дюгани аканни
    Болани елтэнни.

МУДАН ТӨРЭН

Тугэни-дэ, дюгани,
Болани да, нэлкэни,
Мөнтэлсэнюон нэгнини
Ойлин дюптэнь геркарап.

Ойлин нэнрэп, елтэнэп,
Ангамтала анганийла.
Ангамтакан мэргэлкэн
Аич иссап, нян-да мут.

Хиратандяв тугэнив
Нөсэлэдэр нэлкэнив
Эрэгэр хани дюганив
Хагдандидди боланив

Аич-нюон-да хупкулкэр,
Эркэври-ткэн гургэлкэр
Нэнникэсэл айдук айла
Бакалдадип дюлгилэ.

**ХИГИ, КАДАР ДУКАМНГАЛНИ,
НЯН-ДА ТАРАЛ ТАНАМНГАЛНИ**

Хиги, кадар өйдэлэн
Дукун ачча гөвэттэ
Тачин гөни бэкэчэн
Тала эчэ бивэттэ.

Көөли-гэ, марандя
Кумагимдас иманрач
Нёбагая дэсчиддэн,
Ичисли-гэ, тар тали
Дукучакан дукуттан.

Тали төрли мунрукан
Дөдэникэн манрича,
Өйгич тарав хөлутми
Гякичакан андача.

Өлики-дэ, чамакчан,
Дилики-дэ уямкан
Онявунтан ичулчэ,
Дукалантан хо бичэ,

Хиги, кадар дукамнгални —
Мэндур мэнкэр танамгал
Чэлэн төрлэ бэй-тэкэн
Дукамнга-да, танамнга.

ТАРАК ЯК-А!

1

— Авлан холин
Тэриндулин
Өмэтэл төгэр
Бэлтэлэддэн.
Төгэр тэрин
Бардайдалин
Хякитал хечэл.
Тарал-кана
Хурэлэтэн
Олиндял дочал.

Тарак як-а?

— Мунрукан-ка
Ясалални,
Коритан-да,
Коритканни
Хурэлэн-кэ
Нэгчэлэдды
Бичэ бидин.

2

— Он-да дебми
Эти манур
Имсэкэкэн
Бивэттэн-э.

Тарак як-а?
— Дютан долан
Ими-ккэнэ
Буркугдикакан
Агкаккан-а
Бичэ бидин.

3

— Гиркаладды
Элэкэскэн
Кунгакакан
Илаттан-а.
Тарчав-кана
Як-та этин
Эттэ бичэ
Тарак Як-а?
— Эгдендев-кэ
Хякитав-ка
Чикими-кка
Мудэккэкэн
Эмэббеттэн.
Тадук хөнтэ?

4

— Амардади,
Дюлдэди-дэ
Тилкутнэри
Элэ төрлэ
Балдавканчал.
Тарак як-а?
— Хони, чикти
Буюссил-гэ

Эгденделбу
Негчэлделбу,
Хөнтэч гөми,
Токиндялбу
Мадавур-ка
Бэркэм тулрэ.
Тарак эсни?

ДОЛАН ХОРЧИН

1

Нэлкэ оран хумалан	3
* * * Кабата итилкан	4
* * * Ингэнь төр мусэмрэн	6
* * * Хупкутчэ анганил елтэнчэ бисиклэн	7
Нонап агды паргаракан	8
Чигэнде	9
Индибир упэву	10
* * * Хинэмдэс	12
Бадикар	14
Балданга төрэнгнэв	16
Көлтиркэн	18
* * * Хөтэ ораp	19
Томка хотлин хөллэтми	21
Нөлтэнкэ хигингу	25
Эптинг дю	28
* * * Ингэнь төр эмэптэн	29
* * * Мөнтэлсэ очалан	30

2

Ями-вуч дёнам би	31
Дялбу дялни дюмалра	34
* * * Як энсив	35
Конституция инэгин	36

3

* * * Хиги икэн гөникэн	37
Анганил	39
Икэ эгин	40
Мин гягу төрэму	41
* * * Эгдендел урэкчэр гудагчир	43
* * * Икэнгэ туркуттэм	44

4

* * * Мьявму хинтэки аявань нингэлрэн	45
* * * Ясалас көеттин	46
Хинду мявми анимчу	47
Аси икэлни	48
* * * Харамтас тилкудди	50
* * * Миннюн дарань	51

5

Осикатал	52
Хупкучимгэды	54
Ирэт	56
* * * Кунгарапу елтэнин	57
Аканды	58
Хагданча учiku	61
Музейла	62
Бэйчэчэкэр нэнэддэ	63
Тинив би колнаку	64
Нёлтэн өгэски	65
Бягандя	66
Хупкучэк уркэлэн	67
* * * Партия	70

Хигила ангани елтэнни	71
Тугэни	72
Нэлкэни	75
Дюгани	77
Болани	79
Мудан төрэн	80
Хиги, кадар дукамгални, няи-да тарак тагам- гални	81
Тарак як-а?	82

МИН ГЯНГУ ТӨРЭМУ

Кадар дянкалан,
Хигила
Биракчан мөгчэнини
Балдангаву төрөму
Чаралинкаан эени
Төмкэм ориди
Төр ойлан
Тарич төрэнъ төрэлрив.
Төрэлрив,
Хупкучэку хамалкаарив.

Балдангаву төрөму!
Хи мину
Балданга энгин
Аяври хути
Тэгэлгэн, бини
Нэриндулэн
Тинигчинни
Тинис мину
Эгден нюч
Эгден төрэндулэн —
Текэр хэвкэ
Гяну төрэндулэв

Гяну
Балдангаву төрөму,
Хи минду
Чэлэн буг

ИКЭ ЭГИН

Эвэнду
Балданган
Игэньси төрэгэн
Ирэк-тэ төрэлдук
Андмар, далбутмар.

Эр эду, хигиду,
Гямачим очинду
Мявантан далбулта
Оритап өмэнду
Нюч, нёка, эвэн-дэ.

Тар төрли гиркарам,
Мявантан икэвэн
Ултавки дегиман
Мэргэнди долгирам

Икэтэн тэгэли
Төр ойлин, няндули
Дэгигчин дэггөттэн,
Буг упэв улдинрэн

Икэтэн гөмкэмэн
Нунминтэн унуттан
Икэтэн энгивэн
Як-та этнэ туркуттэн.